

Kijk naar je begin

Clara spoort in haar geschriften herhaaldelijk aan, terug te kijken naar je begin van je roeping, vooral in tijden dat je bepaalde beslissingen moet nemen of keuzes maken die betrekking hebben op je roeping. Dan komt het aan op onderscheiding, teneinde op de juiste weg te blijven. Vandaag zullen we samen kijken naar het roepingsverhaal van Clara en naar ons eigen verhaal om zicht te krijgen of te houden op ons innerlijk proces van geestelijke groei. Dit alles heeft te maken met spiritualiteit. We kijken naar de volgende vragen: Waarom gaat het bij christelijke spiritualiteit? Hoe komen wij dat proces op het spoor? Wat gebeurt er in dat proces? Daarna lezen we Clara's verhaal over haar begin.

Waarom gaat het bij christelijke spiritualiteit?

Christelijke spiritualiteit houdt zich niet bezig met God als zodanig, maar met de verhouding tussen God en mens. Over God nadenken, gebeurt binnen de wijsbegeerte en de theologie. Denken over mensen is het doel van de menswetenschappen: de psychologie, sociologie, antropologie.

Spiritualiteit richt zich vooral op het *dynamische aspect* in de verhouding tussen de drie-ene God en mens. Wat gebeurt er met de mens die in betrokkenheid op God leeft? De voortdurende beweging, ontwikkeling en verandering in die wederzijdse betrokkenheid, wordt in de spiritualiteitstraditie *omvormingsproces* genoemd. Centraal staat daarin de tekst uit Genesis 1: 'God sprak, nu gaan wij de mens maken als beeld van Ons en tot onze gelijkenis.'

Kees Waaijman onderscheidt in dat proces vijf lagen:¹

1. De omvorming van 'niet-zijn' naar 'zijn' bij de schepping. Deze scheppingsrelatie tussen God en mens is een onophoudelijk gebeuren, waarvan de mens niet zonder kan 'zijn'. Van dit scheppingsbewustzijn getuigt Clara op haar sterfbed: 'Gezegend bent u, Heer, die mij geschapen hebt.'
2. Onze oorspronkelijke gaafheid wordt door allerlei invloeden misvormd of aangetast. Dat vraagt om hervorming, bekering, herstel en herschepping. Daar bidden we om in Psalm 51,12: 'God, herschep mijn hart, maak het zuiver, geef mijn geest, diep in mij, nieuw bestand.'
3. De vorming van de mens naar het *godmenschelijk* omvormingsmodel, de arme en nederige Jezus Christus, die je gaandeweg binnenleidt in 'de goddelijke ruimte' door je, volgens Clara, dagelijks aan Hem te spiegelen en Hem na te volgen. Om dat proces aan te gaan, raadt Clara aan: 'Zie op naar Hem (...) beschouw, overweeg, aanschouw Hem in je verlangen Hem na te volgen.'
4. De omvorming in liefde: de mens wordt door God omvat en de mens mag Hem omvatten, zoals Clara dat samenvat in haar Derde brief: 'Dan omvat je Hem door Wie jij en alles omvat worden, dan bezit je DAT, wat je in vergelijking met alle andere voorbijgaande bezittingen van deze wereld krachtiger zult bezitten.'
5. De omvorming in heerlijkheid. Nu reeds mag je leven in de goddelijke ruimte, waar je de liefde, de vrede en de vreugde van de Geest mag ervaren. Of, zoals de apostel Paulus schrijft: 'Wij allen die met onbedekt gezicht de luister van de Heer aanschouwen, zullen meer en meer door de Geest van de Heer naar de luister van dat beeld worden veranderd' (2Kor 3,18).

Hoe komen wij dat proces op het spoor?

1. Via authentieke levensverhalen

Mensen leven van verhalen. Een levensecht verhaal laat ons niet onberoerd. Het doet iets met je. Ouders vertellen kinderen hun verhalen. Daarmee zetten ze, bewust of onbewust, bij hun kinderen een proces op gang van *identiteitsbesef*. Welke verhalen spelen een belangrijke rol bij geestelijke ontwikkeling?

- a) De oorsprongsverhalen van de eigen traditie. Ze worden verteld van generatie op generatie. Zo ook de familie verhalen: van vader op zoon, moeder op dochter. 'Bewaar, mijn zoon, het gebod van je vader, - en verwerp nooit het onderricht van je moeder' (Spr. 6,20). Veel mensen proberen tegenwoordig hun

¹ Kees Waaijman. *Spiritualiteit. vormen. grondslagen. methoden.* 452-479.

stamboom uit te pluizen. En we ervaren de gevolgen van het losraken van onze christelijke wortels in West-Europa doordat de verhalen niet zijn doorverteld.

- b) Het levensverhaal van anderen die zich *levenswijsheid* eigen gemaakt hebben en van *binnenuit* kunnen overdragen. Als je deze verhalen hoort, kun je geraakt worden door de levende overdracht.
- c) Het *eigen levensverhaal*: Hoe is mijn weg tot nu toe gegaan? Welke rode draad loopt er doorheen? Wanneer en hoe ben ik geraakt? Waar sta ik nu? Wat beweegt mij? (motivatie; bezieling) Waarop oriënteer ik mij? Heb ik mijn leven ingericht zodat ik kan groeien van uit mijn diepste verlangen?
- d) De uitwisseling van gezamenlijke ervaringen in de eigen vertelgemeenschap maakt je tot één familie; je ontwikkelt een eigen taalgebruik. Denk aan het volk van Israël: in de ballingschap ging men aan elkaar de verhalen vertellen over de bevrijding uit Egypte. Zo is de Schrift ontstaan. Aan de kring van de leerlingen van Jezus die de verrijzenisverhalen aan elkaar vertellen, hebben wij het Nieuwe Testament te danken. Binnen onze franciscaanse familie vertellen we verhalen over Franciscus en Clara. We lezen hun geschriften en verhalen over hen en we herkennen daarin een eigen taalgebruik.
- e) In die uitwisseling met elkaar kan er een 'heilige ruimte' ontstaan. Zoals het joodse volk in de ballingschap, dat alle houvast kwijt was geraakt, leerkringen gevormd heeft om met elkaar de verhalen te overwegen van de geschiedenis van God met zijn volk. Ze hebben elkaar bevestigd en samen gezocht naar hun diepste identiteit. Ieder werd opnieuw 'leerling'; ze kwamen samenn rond het Woord om de richtingwijzers in de Thora in de nieuwe situatie toe te passen.

Op dezelfde wijze kwam Jezus telkens met zijn leerlingen samen. Tot op de laatste avond van zijn leven, toen zij het Pascha vierden en Jezus het Brood deelde en de Beker liet rondgaan en zei: 'Blijf dit doen tot gedachtenis aan Mij'. Deze kern van ons geloof gedenken wij als christenen tot op vandaag als wij samenkomen in de Eucharistie of het Avondmaal.

Zo ook ook Franciscus met zijn broeders en Clara met haar zusters. Zij hebben hun leven afgestemd op het Evangelie. Zij hebben hierover samen van gedachte gewisseld en opgeschreven in hun Regel, respectievelijk Levensmodel.

Onze voorgangers lazen, zo te zeggen, het 'boek van de ervaring'². Dat wil zeggen: dat we in elke hand een boek hebben. In de ene hand het 'boek met tekst' (van iemand anders) en in de andere hand het 'boek van de eigen ervaring'. De eigen ervaring helpt je om het verhaal van de ander te verstaan en het verhaal van de ander helpt je om je eigen ervaring te verstaan.

2. Wat gebeurt er in dat proces?

Wanneer je stilstaat bij je eigen levensverhaal en luistert naar de verhalen van elkaar, leer je onderscheiden wat jezelf en de ander / anderen beweegt. Door aan elkaar authentieke verhalen te vertellen, brengen wij elkaar op het spoor van Gods bezig zijn met ons. Dan ontstaat het 'heiligdom van de leergemeenschap'. 'Waar twee of meer samenzijn in mijn Naam, ben ik in hun midden.'

Wat wij doorgaans ervaring noemen, valt niet samen met het door God geraakt worden. Horen, verstaan en overtuigd worden door de ander is één ervaring. Innerlijk geraakt worden en tot verandering van leven komen, is meer. Het is de verborgen werking van de genade. Jarenlange inspanning bij het gebed kan in het verborgene doorwerken. Er kan plotseling in een intens moment iets gebeuren, dat uit een voorgaande ervaring iets totaal nieuws in ons leven binnenbrengt. Michael Casey, een cisterciënzer, noemt dit 'meta-ervaring' die grenzen overschrijdt. Wij zelf zijn niet in staat zo'n meta-ervaring te op te wekken. We kunnen er alleen voor openstaan.³ Zo'n meta-ervaring noemt men ook wel een piekervaring, en soms is het een mystieke ervaring.

Piekervaringen of numineuze ervaringen

Eerst nog even kort iets over deze ervaringen die iedereen kunnen overkomen. Het begrip 'numineus'

² Een uitdrukking uit de cisterciënzertraditie. In: *Monastieke Informatie*, nr. 224 (2006). Gabriëlla Liesen, 'Monastiek leven toen, nu en straks, een sessie met Michael Casey ocsa', blz. 194.

³ A.w., blz. 197-198.

heeft de lutherse godsdienstwetenschapper Rudolf Otto (1869-1938) in 1917 geïntroduceerd in zijn levenswerk *Das Heilige*.

Een piekervaring is een persoonlijke en spontane ervaring, je wordt geraakt door ..., een flits van inzicht in de zin van alles, van één zijn met alles en allen, in vrede verzoend; een moment van innerlijk helemaal vrij zijn. Bij een dergelijke ervaring die in een of andere vorm aan de meesten van ons niet vreemd is, verlies je als het ware jezelf, je wordt diep geraakt, het sleurt je mee en – hoe paradoxaal ook – je bent méér jezelf dan op welk moment ook.

*De piek van zo'n moment hoeft niet hoog te zijn. Zo'n ervaring kan je ook midden het alledaagse overkomen. Bijvoorbeeld onder de afwas, of op straat, tijdens je werk of in een file op de snelweg. Door het inzicht dat je het meest jezelf bent als je jezelf verliest, ervaar je de paradox van de 'hoogste armoede': ik ben als mens geroepen weg te geven wat ik *ben*, meer dan hetgeen ik *heb*, teneinde omgevormd te worden tot onverdeeld één zijn in verbondenheid met alle mensen.*

Kenmerken van een mystieke ervaring

Kenmerken van de structuur, zoals die bij Bernardus van Clairvaux is aangetroffen (A. Bredero):

- 1) een innerlijke waarneming met het karakter van 'onmiddellijkheid' (er zit niets tussen');
- 2) je affectief vermogen wordt aangesproken: je persoonskern, je diepste 'zelf' wordt geraakt en het 'ontwaakt'. Een nieuw besef van de werkelijkheid breekt door: er is meer dat wat het leven aan de oppervlakte biedt;
- 3) degene die het overkomt, verhoudt zich aanvankelijk passief tot de handelende Ander (God). Dit kan soms gepaard gaan met verwarring, je weet niet wat je overkomt (denk aan wat Franciscus overkwam op de berg La Verna). Het kan plotseling gebeuren, maar het kan zich ook in stilte voltrekken. Degene die het overkomt, verhoudt zich aanvankelijk passief tot de handelende Ander (Gods werking);
- 4) de ervaring laat een onuitwisbaar spoor na: je ervaart innerlijk een positieve verandering. Er is sprake van een bekering;
- 5) pas achteraf ontdek je dat de ervaring wezenlijk was: je verlangen en het centrum van handelen ligt niet meer bij jezelf, maar is gericht op Christus/ de Andere. God komt (of komt terug) in je leven. De ervaring zet aan tot daden en werkt door in je leven.

Hoe toets je je eigen verhaal op authenticiteit?

- a. Is mijn verhaal herkenbaar in het verhaal van de gemeenschap die door mijn verhaal verrijkt of verarmd wordt?
- b. Hetzelfde geldt voor het verhaal van de gemeenschap in het verhaal van de geloofsgemeenschap die zich in het basisverhaal van het evangelie van Jezus Christus herkent.
- c. Heeft Clara's verhaal de franciscaanse gemeenschap verrijkt en herkennen wij in haar verhaal iets van ons eigen ervaring?

3. Clara's verhaal

We gaan het levensverhaal van Clara lezen uit haar Testament en Regel TestCl 24-31; RegCl 6, 1-3 (zie hand-out). Het zijn fragmenten die een begin markeren. Clara beschrijft hoe ze begonnen is en hoe het verder gegaan is. Opvallend is, dat in dit verhaal de genoemde structuur van een mystieke ervaring is te herkennen.

Nadat we in dit verhaal zicht hebben gekregen op de mystieke ervaring van Clara en de doorwerking ervan, staan we stil bij ons eigen verhaal. Is er herkenning? Zouden we die herkenning ook naar elkaar kunnen verwoorden? Dat kan namelijk helpen tot een sterkere bewustwording van ons eigen innerlijk proces. Wanneer er tijdens het lezen van Clara al een herkenning is, zou je al een enkele aantekening kunnen maken. Wel dit nog: elke mens is uniek en heeft een geheel eigen ervaringswereld. We kunnen ons alleen aan de ervaring van anderen *spiegelen*.

Het verhaal uit Clara's Testament en uit de Regel zijn beide autobiografisch. In haar verhaal is er sprake van:

1) een innerlijke waarneming, waarbij ze affectief werd aangesproken:

Clara getuigt dat God het *begin* is: ‘de Vader heeft door zijn barmhartigheid en genade mijn hart willen verlichten’. ‘Mijn *hart*’: dat is haar persoonskern werd verlicht. Niet zij zelf heeft dit bewerkt, maar God heeft haar zonder tussenkomst van wie dan ook, geraakt. Pas daarna heeft zij Franciscus ontmoet en gezien en gehoord, hoe zij boetvaardig kon gaan leven.

2) degene die het overkomt, verhoudt zich aanvankelijk passief tot de handelende (God):

In Clara’s verhaal is aanvankelijk sprake van *passiviteit*: ‘De Vader heeft’. Verderop schrijft ze nog eens: ‘de *Vader heeft* door zijn barmhartigheid en *genade*’ (het is gave; 24); en verderop ‘*heeft de Heer ons*’ (26) en ‘De *Heer had* ons daartoe het licht van zijn genade *verleend* door zijn wonderbare leven en leer’ (31). God is de bewerker (vgl. 3BrAgn 2) en Clara heeft gehoor gegeven.

3) er is sprake van een verandering of bekering:

Clara: ‘toen ik boetvaardig ging leven, heb ik hem kort na zijn bekering samen met een paar zusters, (. . .) ‘kort na mijn *bekering*’. Clara heeft haar stap als een bekering ervaren. Zij is anders gaan leven.

4) De ervaring zet aan tot daden en werkt door in je leven:

Clara vertelt, dat zij ‘*vrijwillig gehoorzaamheid heeft beloofd*’. En ‘wij wezen geen enkele ontbering, armoede, arbeid, verdrukking of onbeduidendheid, noch verachting van de wereld’ (. . .) ‘En zo zijn wij volgens de wil van God en van onze zeer zalige vader Franciscus naar de kerk van San Damiano gegaan om daar te verblijven.’ Daartussen vertelt Clara welke stappen zij met haar zusters heeft gezet. Christus was het centrum van haar leven geworden.

Nu we in dit verhaal, waarin Clara over haar eigen grenzen is getild, inzicht hebben gekregen in een ‘meta-ervaring’ van Clara, kijken we hoe het begin was van onze eigen roeping en hoe de herkenning ervan heeft doorgewerkt in het leven. Zouden we die herkenning ook naar elkaar kunnen verwoorden? Dat kan namelijk helpen tot een sterkere bewustwording van onze innerlijk proces.

Opdracht: *Zicht krijgen op het proces van je geestelijke groei*

We lezen TestCl 24-31; RegCl 6, 1-3.

Opdracht: *Zicht krijgen op het proces van je geestelijke groei: ‘Kijk naar je begin’*

Eerste fase (alleen 10 minuten)

- Zoek in het verhaal van Clara de genoemde momenten op:
 - 1) een innerlijke waarneming;
 - 2) het affect wordt aangesproken, m.a.w. de persoonskern wordt geraakt;
 - 3) degene die het overkomt, verhoudt zich aanvankelijk passief tot het handelende (God);
 - 4) er is sprake van een bekering;
 - 5) de ervaring zet aan tot daden en werkt door in je leven.

Probeer nu stil te staan bij je eigen ervaringen. Is er herkenning? Hoe ben ik begonnen? Wat heeft mij ertoe aangezet om mij aan te sluiten bij de Franciscaanse Beweging? Schrijf de kernervaring van je roepingsverhaal op het papier dat je gekregen hebt.

Tweede fase (met dezelfde kleur 10 minuten)

- Zoek je maatje(s) op met dezelfde kleur.
- Zou je de *kernervaring* van je roepingsverhaal kort naar elkaar kunnen verwoorden?

Derde fase (allen)

Bij deze terugblik luister je naar elkaars *ervaringen*, dus niet een nieuw verhaal of je verhaal opnieuw vertellen.

- Wat heeft het verhaal van de ander jou gedaan?
- Had je herkenningsmomenten in elkaars verhaal?
- Je kunt tijdens deze dagen een symbool zoeken, of een tekening maken die je als herinnering aan deze retraite mee naar huis neemt.

Uit het Testament van Clara

24. Nadat de allerhoogste hemelse Vader door zijn barmhartigheid en genade mijn hart heeft willen verlichten, opdat ik door het voorbeeld en de leer van onze zeer zalige vader Franciscus boetvaardig zou gaan leven,

25. heb ik hem kort na zijn bekering samen met een paar zusters, die de Heer mij had gegeven kort na mijn bekering, vrijwillig gehoorzaamheid beloofd

26. Zo heeft de Heer het licht van zijn genade geschonken door Franciscus' wonderbaarlijke leven en leer.

27. De zalige Franciscus zag heel goed dat wij broos en zwak naar het lichaam waren, maar geen enkele nood, armoede, arbeid, beproeving of kleinering of verachting door de wereld afwezen,

28. maar die juist als een groot genoeg telden, zoals hij ons vaak had voorgehouden aan de hand van voorbeelden van heiligen en zijn broeders. Hierover was hij zeer verheugd in de Heer.

29. en door liefdevolle zorg voor ons bewogen, heeft hij zich tegenover ons verplicht om zelf en ook door zijn orde altijd nauwgezette zorg en aandacht te hebben voor ons als voor zijn broeders.

30. En zo zijn wij volgens de wil van God en van onze zeer zalige vader Franciscus naar de kerk van San Damiano gegaan om er te gaan wonen.

31. Daar heeft de Heer ons in korte tijd door zijn barmhartigheid en genade in aantal doen toenemen, opdat vervuld werd wat de Heer voorzegd had door zijn heilige.

Uit de Regel van Clara, hoofdstuk 6

1 Nadat de allerhoogste Vader door zijn genade mijn hart heeft willen verlichten, opdat ik naar het voorbeeld en de leer van onze zeer zalige vader, de heilige Franciscus, boetvaardig zou gaan leven, heb ik hem kort na zijn bekering, samen met mijn zusters vrijwillig gehoorzaamheid beloofd.

2. De zalige vader zag heel goed dat wij geen enkele armoede, inspanning, verdrukking, kleinering en verachting door de wereld vreesden, maar die juist als een groot genoeg beschouwden. En hij heeft, door liefdevolle zorg bewogen, voor ons een Leefmodel opgeschreven op deze wijze:

3. 'Omdat jullie je op goddelijke ingeving tot dochter en dienaar van de allerhoogste, meest verheven Koning, de hemelse Vader, hebben gemaakt en tot bruid van de Heilige Geest door te kiezen om te leven volgens de volmaaktheid van het heilig evangelie

4 wil en beloof ik – net als voor hen – nauwgezette zorg en bijzondere aandacht zullen hebben'.